

OSMANLI DEVLETİ'NİN KURULUŞ DÖNEMİNDE BURSALI BİR VEZİR AİLESİ: KARA TİMURTAŞOĞULLARI

Adem APAK*

A PROFILE OF A VIZIER FAMILY IN THE PERIOD OF ESTABLISHMENT OF THE OTTOMAN STATE: KARA TIMURTASOGULLARI

Bursa is the first capital of the Ottoman state. In the period of establishment of state the majoraty of political and military bureaucrats come from famous families who live in Bursa such as Akça Koca, Bayezid Paşa, Çandarlı and Lala Şahin Paşa families. Kara Timur Paşa family was one of the most important vizier (vezir) family of that time too. Kara Ali, Kara Timur Paşa's father, and his grand father Aykut Alp was appointed to conquest of Bursa and it's surroundings in the time of Osman Bey and Orhan Bey. Kara Timurtaş whose name was given to his dynasty became Anatolia governor-general (Anadolu Beylerbeyi) then was appointed vizier. His sons Umur bey, Oruç Bey and Ali Bey joined both Anatolian and Balkan's conquests like their father, then all of them became vizier in the period of Murat II. They left state divan and then Oruç Bey served as a governor-general, Ali Bey served as a governor of a sanjak and Umur Bey served as a ambassador of Germiyan. In addition to their political and military services, Kara Timur Paşa family has built a lot of social foundations (vakıf) for public benefit. Timurtaş Paşa mosque, Timurtaş Paşa bath, Umur Bey mosque and Namazgah are fulfilling their function now but some of their foundations did not reach to this century.

Bursa'nın Osmanlı Devleti'nin gerçek anlamda ilk başkenti olması sebebiyle, kuruluş döneminde devlet idaresinde görev yapanların çoğu Bursa merkezli ailelere mensupturlar. Bunların başlıcaları, Akça Koca, Bayezid Paşa, Çandarlı, Şeyh Edebalı, Gazi Evranos, Hacı İvaz Paşa, Hacı İlbeği, Köse Mihal Bey, Lala Şahin Paşa, Turhan Bey ve Timurtaş Paşa aileleridir¹. Osmanlı ilk dönem asker, devlet ve ilim adamları genelde bu ailelerden, ya da onların himaye ettikleri şahıslardan çıkmıştır. Bu nedenle -Osmanlı Devleti'nin kuruluş sürecinin iyi tespit edilebilmesi için- zikredilen ailelere mensup devlet adamları ve onların faaliyetlerinin araştırılması gerekmektedir. Bu düşünceden yola çıkılarak, çalışmamızda Osmanlı Devleti'nin kurucusu Osman Bey'den başlamak üzere, yapılan fetihlerde önemli rol oynayan ve devlet bürokrasisinde de en üst görev olan vezirlik makamına ulaşan, aynı anda beş vezirin

* Yard. Doç. Dr.; Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ademapak@hotmail.com

¹ Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, I-V, Ankara 1988, I, 551-579

görev yaptığı II. Murad dönemi divanına üç vezir vermeyi başarabilen Kara Timurtaşoğulları ailesinin, siyasî, askerî ve kültürel faaliyetleri incelenecektir. Timurtaşoğulları sadece devlet hizmetinde görev yapmamışlar, özellikle Umur Bey başta olmak üzere halkın menfaatine hizmetlerde de bulunarak, bir çok vakıf kurmuşlardır. Biz ilk önce Kara Timurtaş'ın soyundan başlamak üzere, Timurtaşoğulları'nın siyasî ve askerî faaliyetlerini inceleyecek, ardından onların halk menfaatine hizmete sundukları vakıf eserlerinden bahsedeceğiz.

Kara Timurtaş Paşa, Osman Gazi'nin silah arkadaşlarından olan İnönü kalesi² komutanı Aykut (Aygut) Alp'in³ torunudur. Babası Kara Ali ise, yine Osman Gazi ile birlikte Bizans'a karşı mücadele etmiş, 1303 yılında kendisine verilen bir askerî birlikle Abulyont (Ulubat) Gölü üzerinde bulunan Alyos⁴ Adası'nı zaptetmiş, burada görevli bulunan papazı ailesiyle birlikte Osman Bey'e getirmiş, Osman Bey de papazın güzelliği ile meşhur kızını Kara Ali Bey'e nikâhlamıştır⁵. Tekfurpınarı beldesi de yine Kara Ali tarafından Osmanlı topraklarına dahil edilmiştir⁶. Kara Ali Bey, babası Aygut Alp ile birlikte İzmit'in zaptedilmesinden önce önemli bir adım olan Koyunhisar⁷ kalesinin ele geçirilmesinde göreve almış⁸, bunun sonucunda Orhan Gazi devrinin ileri gelen devlet adamı ve komutanları arasına da dahil olmuştur⁹.

Orhan Gazi döneminde ordu içinde yükselmeye başlayan Timurtaş Paşa, daha önce Akça Koca ile birlikte fethedemediği Gemlik'i ikinci defa kuşatarak bu şehri Osmanlı topraklarına dahil etmiş¹⁰, Rumeli topraklarına geçiş yolu olan Gelibolu, Malkara ve İpsala gibi beldelerin fethinde aktif görev almış¹¹, yine Akça Koca ile

² İbn Kemal, *Tevârih-i Âl-i Osman*, I-II, (haz. Şerafettin Turan), Ankara 1970,1991, I, 139; Hoca Sadeddin Efendi, *Tâcü't-Tevârih*, I-V, (sad. İsmet Parmaksızoğlu), Ankara 1992, I, 37; Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, I-X, İstanbul 1989, I, 72, 75

³ Aykut Alp, silah arkadaşı olmasının yanında, Osman Gazi'nin elçisi olarak da görev yapmıştır. Müneccimbaşı Ahmed b. Lütfullah'ın bildirdiğine göre, Karacahisar Osman Bey tarafından zaptedilince çevre kalelerde bulunan Rumlar ittifak yapıp Türkler'e saldırı kararı aldıklarında Osman Bey, yakın silah arkadaşları olan Gündüz Alp ile Aykut Alp'i 1289 yılında yardım istemek üzere Anadolu Selçuklu sultanı II. Gıyaseddin Mesud'a elçi olarak göndermişti (bk.Müneccimbaşı, Ahmed b. Lütfullah, *Câmiü'd-Düvel*, (haz. Ahmet Ağırakça), İstanbul 1995, s. 72).

⁴ Marmara Denizi'nde Armutlu yakınlarında yer alan İmralı Adası'nın Kara Ali tarafından alındığı ve Emir Ali olarak anıldığı şeklinde bilgiler de kaynaklarda yer almaktadır. (bk. Türk Ansiklopedisi, XX, 112). Uzunçarşılı ise, tarih kaynaklarının bazılarında eski adı Galyos olan İmralı adasının Kara Ali Bey tarafından fethedildiği yazılmakta ise de, bunun yanlış olduğunu, bunun İmralı Adası ile Ulubat Gölündeki adanın karıştırılmasından kaynaklandığını, zira o tarihlerde Osmanlılarda deniz faaliyetlerinin başlamadığını, bu sebeple Marmara denizine açılıp İmralı'yı fethetmelerinin mümkün olamayacağını ifade etmektedir. (bk.Uzunçarşılı, I, 109). Günümüzde Ulubat gölü içerisinde yer alan bu adada Gölyazı adında bir köy bulunmaktadır. (bk. *Türk Ansiklopedisi*, XXXIII, 507).

⁵ Danişman, Zuhuri, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, I-XIV, İstanbul 1964, II, 54-55; Uzunçarşılı, I, 573-574

⁶ Aşıkpaşaoğlu, Aşıkpaşaoğlu Tarihi, (haz. Nihal Atsız), Ankara 1985, s. 33; Hammer, I, 85; Danişman, II, 58

⁷ Koyunhisar, Bursa'nın kuzeydoğusunda ve Gemlik'in güneyinde yer alan bir bölgedir (bk.Uzunçarşılı, I, 109). Şimdi burada aynı adla anılan ve Yenişehir-Bursa istikametinde 14. kilometrede yer alan bir köy vardır. (bk. Kaplanoğlu, Raif, *Bursa Yer Adları Ansiklopedisi*, İstanbul 1996, s. 205).

⁸ Aşıkpaşaoğlu, s. 43; Hoca Sadeddin Efendi, I, 60-61; Müneccimbaşı, s. 76; Danişman, II, 100

⁹ Danişman, II, 144. Bursa'da Kale içinde yer alan Yerkapı mescidi, Timurtaş'ın babası Kara Ali Camii olarak da bilinir. (bk.Ayverdi, Ekrem Hakkı, *Osmanlı Mimarisinde İlk Devir*, I, (630-805/1230-1402), İstanbul 1966, I, 275; Baykal, Kazım, Bursa ve Anıtları, Bursa 1993, s. 58-59).

¹⁰ Hoca Sadeddin Efendi, I,76-77. İsmail Hami Danişmend, Gemlik şehri fetheden komutanın, Kara Timurtaş değil, babası Kara Ali olduğunu ifade etmektedir. (bk.Danişmend, İsmail Hami, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, I-VI, İstanbul 1971, I, 10, 20).

¹¹ Lütfi Paşa, *Tevârih-i Âl-i Osman*, İstanbul 1341, s. 30; Hoca Sadeddin Efendi, I, 89-95

birlikte İznik muhasarasını gerçekleştirmiştir¹². Kara Timurtaş Paşa, I. Murad (1362-1389) döneminde bilhassa Rumeli fetihlerinde büyük yararlıklar göstererek¹³ Balkan fetihlerinde görev yapmış, 1367 yılında Bulgarların elinde bulunan Kızılağaç¹⁴ ve Yanbolu'yu (Diampolis) fethetmiştir.¹⁵

Timurtaş Paşa, sadece askerî seferlerde değil, ordu teşkilâtının kuruluşunda da Osmanlı devletine önemli katkılar sağlamıştır. I. Murad zamanında, Balkanlar'da Osmanlı hakimiyeti sağlandıktan sonra bazı askerî teşkilatlar oluşturma kararı alınınca, Kara Timurtaş Paşa'nın tavsiyeleri ile tımarlı sipahiler tadil ve ıslah edilmiştir¹⁶. Yine onun teklifleri doğrultusunda kapıkulu askerlerinden maaşlı süvari birliği kurulmuş, ilaveten seferlerde levazımın muhafazası ile süvari hayvanlarının bakımının sağlanması için Voynuk sınıfı oluşturulmuştur¹⁷. Ölen sipahilerin tımarlarının onların erkek evlâdına miras usûlü verilmesi de, yine Timurtaş Paşa'nın tavsiyesi ile uygulamaya konulmuştur¹⁸.

Kara Timurtaş Paşa, Lala Şahin Paşa'nın ölümünden sonra Rumeli beylerbeyi¹⁹ oldu²⁰. 1382 yılında Manastır, Pirlepe²¹, İştîp²² kalelerini ele geçirdi²³. Bir yıl sonra Bosna ve Arnavutluk üzerine sefer düzenledi²⁴.

¹² Müneccimbaşı, s. 96; Hammer, I, 113

¹³ Uzunçarşılı, I, 497

¹⁴ Aşıkpaşaoğlu, s. 97

¹⁵ Hoca Sadeddin Efendi, I, 134; Solakzâde, *Solakzâde Tarihi*, I-II, (haz. Vahid Çabuk), Ankara 1989, I, 46; Müneccimbaşı, s. 110; Danişman, II, 187; Uzunçarşılı, I, 170; Aksun, Ziya Nur, *Osmanlı Tarihi*, I-VI, İstanbul 1994, I, 57

¹⁶ Ahmed Atâ, *Tarih-i Atâ*, ? 1291, I, 22-23; Uzunçarşılı, I, 174, 514; Uzunçarşılı, *Osmanlı Devlet Teşkilatında Kapıkulu Ocakları*, Ankara 1988, s. 137

¹⁷ Hoca Sadeddin Efendi, I, 147; Müneccimbaşı, s. 114; Danişmend, I, 60; Uzunçarşılı, I, 174, 575; Pakalın M. Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, I-III, İstanbul 1993, III, 595-596

¹⁸ Ahmed Atâ, I, 22; Hoca Sadeddin Efendi, I, 147; Danişman, II, 161-162; Uzunçarşılı, I, 575. Kara Timurtaş Paşa'nın Yıldırım zamanında da ordu nizamına önemli katkılar yaptığı görülür. Timurtaş Paşa, Yıldırım Han devrinde askerlerin sayısı çok olduğundan dolayı, karışıklığa meydan vermemek için askerlerin sınıflarına göre kıyafet düzenlenmesini teklif etmiş, onun tavsiyesi neticesinde kapıkulu sipahilerine ve Enderun oğlanlarına ak külâh giydirilmiş, saltanat makamının ileri gelenlerine ise kızıl börk seçilmiştir. (bk. Hoca Sadeddin Efendi, I, 67; Solakzâde, I, 28-29; Hammer, I, 97).

¹⁹ Osmanlı devlet sisteminde önemli bir memuriyet olarak kabul edilen beylerbeylik makamının ne zaman ihdas edildiği kaynaklarda ittifakla belirtilmemekle birlikte, I. Murad zamanında vefat eden Lala Şahin Paşa'dan beylerbeyi diye bahsedilmesi, bu görevin ilk defa I. Murad zamanında verildiğini ortaya koymaktadır. Biz araştırmamız esnasında sadece Lütfi Paşa'da I. Murad'ın Lala Şahin'i beylerbeylik makamına nasbettiğini tespit edebildik (bk. Lütfi Paşa, 32). Kaynaklar, Lala Şahin'den sonra bu göreve Kara Timurtaş Paşa'nın getirildiği konusunda mütefiktirler. Bu durumda O'nun, devletin ikinci beylerbeyi olduğunu söylemek mümkündür. Lala Şahin döneminde sadece bir olan beylerbeylik, Kara Timurtaş'tan sonra ikiye çıkarılacak, bilhassa Anadolu'da Karamanoğlu'nun Osmanlı Devleti'ne düşmanca tavırlarından sonra, Rumeli beylerbeyliğinden sonra, Anadolu beylerbeyliği ihdas edilecek, birinin merkezi Filibe, diğerinin merkezi Kütahya olacaktır. Kara Timurtaş, Rumeli'den Anadolu'ya kaydırılıp, onun yerine Firuz Bey Rumeli beylerbeyi olarak tayin edilecektir. (bk. Pakalın, I, 216; Danişmend, I, 59; Aksun, I, 57).

²⁰ Aşıkpaşaoğlu, s. 64; Neşrî, *Kitab-ı Cihan-Nüma*, I-II, (haz. Faik Reşit Unat-Mehmet Altay Köymen), Ankara 1987, I, 241; Hoca Sadeddin Efendi, I, 147; Hammer, I, 166, 174; Danişman, II, 195, 201; Aksun, I, 57, 59

²¹ Pirlepe, Makedonya'da Pelagonya ovasında yer alan ve Üsküp-Manastır yolu üzerinde kurulmuş bir şehirdir. (bk. *Meydan Larousse*, X, 152).

²² İştîp, eski adı Astibos olan ve zamanımızda Makedonya sınırları için de yer alıp, Vardar'ın bir kolu olan Breganlica ırmağının kıyısında ve Üsküp'ün 70 km. güneydoğusunda bulunan bir şehirdir. (bk. *Meydan Larousse*, VI, 574).

²³ Hoca Sadeddin Efendi, I, 154; Solakzâde, I, 51; Müneccimbaşı, s. 115-116; Hammer, I, 196

I. Murad döneminde sadece Balkanlar'da değil, Anadolu seferlerinde de Kara Timurtaş Paşa aktif görev yaptı ve ilk defa 1385 yılında Saruhan'ı itaat altına aldı²⁵. O dönemde Osmanlı Beyliği'nin en güçlü rakiplerinden olan Karamanoğulları ile 1387 yılında yapılan savaşta Kara Timurtaş Paşa²⁶, Rumeli askerlerinin başında çarpıştı²⁷. Konya önlerinde meydana gelen muharebede Karamanoğlu Alaaddin Bey, ordugâhını terk edip kaçınca²⁸, onun bıraktığı bütün mallar, Karaman kuvvetlerinin mağlup edilmesinde büyük payı olan Kara Timurtaş'a verildi²⁹. Bazı Osmanlı tarihçileri, O'nun bu olayın akabinde vezirlik makamına getirildiğini ileri sürerler³⁰. Kaynaklarda Karamanoğlu zaferiyle birlikte Kara Timurtaş'a beylerbeyliği makamının yanında vezirlik ünvanının da verildiği ve iki rütbenin ilk defa onun tarafından üstlenildiği nakledilir³¹. Lala Şahin Paşa'dan sonra ikinci beylerbeyi olan Kara Timurtaş Paşa, Çandarlı Ali Paşa'ya kadar devam eden tek vezir uygulamasının kaldırılmasıyla ikinci vezir ünvanını almıştır³².

Kara Timurtaş Paşa, 1389 yılındaki Birinci Kosova Savaşı'na iştirak ederek Şehzade Bayezid ile birlikte ordunun sağ kanadında komutan olarak görev yaptı³³. I. Murad'dan sonra tahta geçen Yıldırım Bayezid döneminde de önemli görevlerde bulundu. Yıldırım'ın emriyle Sırp'ların elinde bulunan tüm madenleri ele geçirdi³⁴. Ayrıca beylerbeylik görevini bu dönemde de devam ettirdi³⁵.

Macaristan'a sefer hazırlıklarının tamamlandığı sırada, Kara Timurtaş Paşa, İstanbul'un düşman elinde bulunmasının hem Balkanlar hem de Anadolu'daki toprakların güvenliğini tehdit altında bırakacağını söyleyerek, Yıldırım'ı, İstanbul'u kuşatmaya teşvik etmiş ve onun tavsiyeleri neticesinde kuşatma gerçekleştirilmiştir³⁶.

→

²⁴ Aşıkpaşaoğlu, s. 64; Hoca Sadeddin Efendi, I, 155-156; Solakzâde, I, 51; Müneccimbaşı, s. 116; Danişmend, I, 67-68; Danişman, II, 199

²⁵ Aşıkpaşaoğlu, s. 64; Neşri, I, 243-244

²⁶ Öztuna, bu savaşa Rumeli Beylerbeyi Kara Timurtaş Paşa ile birlikte Anadolu Beylerbeyi Sarı Timurtaş Paşa'nın katıldığını iddia etmektedir. (bk.Öztuna, Yılmaz, Büyük Türkiye Tarihi, I-XIV, İstanbul 1977-1979, II, 295). Uzunçarşılı, bu iki Timurtaş'ın yanında Sivrihisar subaşı Timurtaş Paşa'nın da (Beyaz Timurtaş) bu savaşa iştirak ettiğini zikreder. (bk. Osmanlı Tarihi, I, 248).

²⁷ Neşri, I, 227; Müneccimbaşı, s. 118-119; Uzunçarşılı, Kapıkulu Ocakları, s. 260

²⁸ Ahmedî, *Tevârih-i Müllâk-i Âl-i Osman*, (haz. Nihal Atsız), İstanbul 1949-Osmanlı Tarihleri I. Külliyyatın içinde), s. 16, 27; Şükrullah, *Behcetü't-Tevârih*, (çev. Nihal Atsız), İstanbul 1949-Osmanlı Tarihleri I. Külliyyatın içinde), s. 55; Hoca Sadeddin Efendi, I, 162-167

²⁹ Neşri, I, 231; Hoca Sadeddin Efendi, I, 166

³⁰ Danişman, II, 220; Uzunçarşılı, I, 248

³¹ Hoca Sadeddin Efendi, I, 166; Solakzâde, I, 53; Müneccimbaşı, s. 119; Hammer, I, 179; Kepecioğlu, Kamil, *Timurtaş Paşalar*, Uludağ Bursa Halkevi Dergisi, sy. 51-52, s. 14

³² Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, 502; Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinde Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, Ankara 1988, s. 186

³³ Hoca Sadeddin Efendi, I, 184; Uzunçarşılı, I, 254; Öztuna, II, 298; Tekindağ, Şehabeddin, "Timurtaş", İA, 12-I, 372. Müneccimbaşı, Kara Timurtaş'ın bu savaşta Şehzade Yakub ile birlikte ordunun sol tarafında savaşmış olduğunu zikretmektedir. (bk. Müneccimbaşı, s. 123). Hammer ise, Timurtaş Paşa'nın Karamanoğlu seferinden sonra Anadolu'da bırakıldığını ileri sürerek, onun Kosova Savaşı'na katılmadığını iddia eder. (bk. Hammer, I, 188).

³⁴ Lütfi Paşa, s. 44; Hoca Sadeddin Efendi, I, 193-195; Solakzâde, I, 71-72

³⁵ Aşıkpaşaoğlu, s. 66

³⁶ Aşıkpaşaoğlu, s. 68; Neşri, I, 325; Hoca Sadeddin Efendi, I, 217; Uzunçarşılı, I, 271-272

Paşa, yine Yıldırım Bayezid ile birlikte, Osmanlıların Balkanlar'daki önemli bir zaferi olan ve 1396 yılında yapılan Niğbolu Savaşı'na da katılmıştır³⁷.

Hemen hemen birbirinin kopyası gibi olan Osmanlı tarihleri, Kara Timurtaş Paşa'nın kimliğini ve faaliyetlerini, adı Timurtaş olan diğer şahıslar ve faaliyetleriyle birbirine karıştırmışlar, birinin yaptıklarını diğerine mâletmişler, hatta kabirlerinin tespitinde bile ihtilâfa düşmüşlerdir. Bunu engellemek için bazı tarihçiler Timurtaş isimlerini kara, sarı ve beyaz şeklinde sıfatlamışlarsa da yine de karışıklığın önüne geçememişlerdir.

Timurtaş Paşa'nın yaşadığı dönemde kendisinden başka aynı adı taşıyan iki Timurtaş daha vardı. Bunlar I. Murad zamanında Anadolu Beylerbeyi olan Sarı Timurtaş Paşa ve Sivrihisar Subaşı Beyaz Timurtaş Paşa'dır³⁸. Tarih kaynaklarında Beyaz Timurtaş'la ilgili önemli bir problem yoktur. Esas ihtilâf Sarı ve Kara Timurtaş Paşalar'da görülmektedir. Müellifler arasında ilk anlaşmazlık, Ankara savaşı bunlardan hangisinin katıldığı meselesidir. Hoca Sadettin Efendi³⁹, Mehmet Süreyya⁴⁰ ve Kepecioğlu⁴¹, Kara Timurtaş Paşa'nın Ankara Savaşı'na oğulları ile birlikte katıldığını, yaralı vaziyette esir düşüp daha sonra serbest bırakıldığını iddia ederlerken⁴², Solakzâde, Ankara Savaşı'nda Timurtaş Paşa'nın oğlu Yahşi Bey ile birlikte öldüğünü ileri sürmektedir⁴³. Hammer, Timur'la yapılan bu savaşta diğer oğullarından bahsetmeksizin, Kara Timurtaş Paşa'nın oğlu Yahşi Bey ile birlikte esir düştüğünü iddia eder.⁴⁴ Zuhuri Danışman, Ankara Savaşı'nda (hangisi olduğunu belirtmeden) Timurtaş Paşa ile birlikte Rumeli Beylerbeyi Firuz Bey, Minnet Bey, Mustafa Bey, Ali Bey ve Yahşi Bey'in⁴⁵ esir olduğunu söyler⁴⁶. Bazı kaynaklarda rivayetler birleştirilerek iki Timurtaş'ın da adı verilip, ikisinin de Ankara savaşında esir olduğu bildirilmektedir⁴⁷.

Timurtaş Paşalar'ın birbirlerine karıştırıldıkları ikinci olay, Fetret Dönemi'ndeki şehzadeler kavgasında hangisinin İsa Bey ile birlikte bulunup Ulubat Savaşı'ndan sonra öldürüldüğü meselesidir. Bu karışıklıkta Timurtaş Paşa'nın, şehzadeler savaşında durumu en karanlık olan ve hakkında en az malumat aktarılan İsa Çelebi'nin yanında olmasının mutlaka payı vardır⁴⁸. Az önce müelliflerinin zikri geçen Tâcüt-Tevârîh, Sicill-i Osmanî ve Câmiü'd-Düvel gibi eserlerde Fetret Dönemi'nde oğulları ile birlikte İsa Çelebi'nin yanında yer alan ve Mehmet Çelebi'ye mağlup olduktan sonra kaçarken Ulubat'ta yakalanıp öldürülen Timurtaş'ın, Kara Timurtaş Paşa oldu-

³⁷ Şükrullah, s. 57; Hoca Sadeddin Efendi, I, 218-219; Uzunçarşılı, I, 331. İslâm Ansiklopedisi'ne "Timurtaş" maddesini yazan Şehabeddin Tekindağ, Niğbolu savaşını anlatan kaynaklarda Timurtaş Paşa'nın adına rastlanmadığını iddia etmektedir. (bk. İA, 12-I, 373).

³⁸ Uzunçarşılı, I, 248.

³⁹ Hoca Sadeddin Efendi, I, 275

⁴⁰ Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, I-VI, (haz. Nuri Akbayar-S. Ali Kahraman), İstanbul 1996, V, 1642

⁴¹ Kepecioğlu, Bursa Kütüğü, I-IV, Bursa Yazma ve Eski Basma Eserler Kütüphanesi, Genel no: 4519-4522, I, 363, IV, 10-11,

⁴² Müneccimbaşı da, Kara Timurtaş'ın Ankara Savaşı'na iştirak ettiği ve oğlu Ali Beyle birlikte esir olduğu kanaatini taşımaktadır. (bk. Müneccimbaşı, s. 142; Danişmend, s. 149).

⁴³ Solakzâde, I, 101

⁴⁴ Hammer, II, 362

⁴⁵ Yahşi Bey'in bu savaşta öldürülmeyip esir edildiği bilgisi, inceleyebildiğimiz kaynaklar arasında sadece Hammer ve Zuhuri Danışman'ın eserinde geçmektedir. (bk. Hammer, II, 362; Danişman, III, 92).

⁴⁶ Danişman, III, 92

⁴⁷ Kepecioğlu, *Timurtaş Paşalar*, s. 15, 17; Öztuna, II, 348-349; Yeni Türkiye Ansiklopedisi, XI, 4454

⁴⁸ Danişman, III, 157

ğu rivayet edilmektedir⁴⁹. Mehmed Neşrî, Timurtaş Paşa'nın, İsa-Mehmed mücadelesinde Ulubat yakınlarında yakalanıp başının vurulduğunu ve Emir Süleyman'a gönderildiğini bildirmekte ancak, bu Timurtaş'ın hangi Timurtaş olduğunu açıklamamaktadır⁵⁰. Solakzâde, Çelebi Mehmet ile İsa Çelebi arasındaki iktidar mücadelesinde, Timurtaş'ın kaçarken hizmetkârı tarafından yaralandığını (hizmetkar atını kaybettiği için Timurtaş onu atının arkasına oturtunca hizmetkar onu hançerlemişti) ve yaralı vaziyette Çelebi Mehmet'e getirildiğini, onun da Timurtaş'ın boynunu vurdurup, başını Rumeli'de bulunan Emir Süleyman'a gönderdiğini, bu Timurtaş'ın, İsa Çelebi'nin lalası olduğunu ifade etmektedir⁵¹. Bu durumda Çelebi Mehmet'in öldürttüğü şahıs, tabîî olarak Sarı Timurtaş Paşa olmalıdır. Zira Solakzâde'ye göre Kara Timurtaş, Ankara Savaşı'nda oğlu Yahşi Bey'le birlikte ölmüştü⁵². Kepecioğlu, Timurtaş Paşa biyografisinin başında, onun eceliyle öldüğünü, daha sonraki kısmında da şehzadeler arasındaki savaflara katılmadığını söyleyerek, İsa Çelebi'nin yanında bulunan Timurtaş'ın Kara Timurtaş olamayacağını zımnen ifade etmekte⁵³, başka bir eserinde ise bu şahsın bizzat Gazi (Sarı) Timurtaş olduğunu söylemektedir⁵⁴. Bu bilgi de, İsa-Mehmed Çelebi mücadelesi esnasında Ulubat yakınlarında yakalanıp öldürülen kişinin Sarı Timurtaş olduğunu ileri süren rivayetleri desteklemektedir. Danişman ise, İsa Çelebi'nin Ankara Savaşı'ndan sonra Gazi Timurtaş ile birlikte Bursa ve Balıkesir taraflarına çekildiğini söylemekte⁵⁵, ardından Ulubat yakınlarında meydana gelen savaşta öldürülen kişinin Sarı Timurtaş olduğunu, kesilen başının Vize'de⁵⁶, vücudunun ise Bursa'da gömülü olduğunu söylemektedir⁵⁷.

Şehzadeler kavgasında İsa Bey'in yanında hangi Timurtaş Paşa'nın bulunduğu hususu, aynen ilk kaynaklarda olduğu gibi, günümüzde yazılan eserlerde de netleştirilememiş, bazı eserlerde hangisi olduğu belirtilmeksizin sadece Timurtaş Paşa diye geçmiş⁵⁸, bazılarında onun Kara Timurtaş⁵⁹, bazılarında ise Sarı Timurtaş olduğu⁶⁰ ileri sürülmüştür.

Ali Rıza Topaç, Hamzabey Tarihi isimli eserinde Osmanlı tarihi kaynaklarında hiç rastlamadığımız bir iddiada bulunarak, Timurtaş Paşa'nın tek bir şahıs, onun da Kara Timurtaş Paşa olduğunu ileri sürmektedir. Müellif, Ankara Savaşı'ndan bahsetmeksizin İsa Çelebi-Mehmet Çelebi mücadelesine geçip, Ulubat yakınlarında Timurtaş Paşa'nın yakalanıp boynunun vurulduğunu, başının Edirne'de saltanat

⁴⁹ Hoca Sadeddin Efendi, I, 275, II, 12; Mehmed Süreyya, V, 1642; Münecimbaşı, s. 150-151

⁵⁰ Neşrî, II, 427-429; Benzer kapalılık Hammer için de geçerlidir. (bk. Hammer, II, 386, 435).

⁵¹ Solakzâde, I, 125-126; Kepecioğlu, *Timurtaş Paşalar*, s. 17

⁵² Solakzâde, I, 101.

⁵³ Kepecioğlu, I, 362-364

⁵⁴ Kepecioğlu, *Timurtaş Paşalar*, s. 17-18

⁵⁵ Danişman, III, 148

⁵⁶ Ayverdi, Vize'nin Bademli köyünde Gazi Timurtaş Paşa'nın bir zaviyesinin bulunduğunu, ancak günümüzde bu eserin mevcut olmadığını bildiriyor. (bk. Ayverdi, I, 526). Bu bilgi, Gazi Timurtaş'ın Çelebi Mehmed tarafından kesilip Çelebi Süleyman'a gönderilmiş olan başının burada defnedilmiş olabileceği düşüncesini akla getirmektedir. Kepecioğlu, kesilen başın Vize'deki zaviyeye defnedildiğini ifade ettikten sonra, kendisinin bu bilgiyi tetkik etmek için Vize'ye gittiğini, fakat zaviyeyi bulamadığını söyler. (bk. Kepecioğlu, *Timurtaş Paşalar*, s. 16, 18).

⁵⁷ Danişman, III, 159-160. Ayrıca bk. Danişmend, s. 148-149; Öztuna, II, 362

⁵⁸ Aksun, I, 92

⁵⁹ Parmaksızoğlu, İsmet, "Umur Bey", *Türk Ansiklopedisi*, XXXIII, 14

⁶⁰ Öztuna, Yılmaz, *Büyük Türkiye Tarihi*, II, 362; Yeni Türk Ansiklopedisi, XI, 4110; Meydan Larousse, XXII, 169-170

süren Süleyman Çelebi'nin yanına gönderildiğini, cesedinin de Çakırhamam karşısındaki yere gömüldüğünü iddia etmekte, kaynakların çoğunda Sarı yahut Gazi Timurtaş'ın medfun olduğu yere, Kara Timurtaş'ın bedeninin defnedildiğini, başının daha sonra oğulları tarafından getirilerek şu anda Timurtaş Camii'nin yanına defnedildiğini, dolayısıyla onun iki kabrinin olduğunu ileri sürmektedir⁶¹.

Uzunçarşılı, Ankara Savaşı bahsinde, Kara Timurtaş hakkındaki rivayetlerin aslında Sarı Timurtaş ile ilgili olduğunu ileri sürer. Ona göre, oğulları Yahşi, Oruç ve Ali katılmakla birlikte, Ankara Savaşı'na Kara Timurtaş yaşlılığından dolayı katılmadığı için savaşa iştirak edip esir olan, daha sonra da serbest bırakılan Kara değil, Sarı Timurtaş'tır⁶². Yine ona göre yaşlılığı sebebiyle Ankara savaşına katılmayan Kara Timurtaş'ın⁶³, şehzadeler arası mücadelede de yer almış olması mümkün değildir. Bu nedenle Çelebi Mehmed'in adamları tarafından 1404 yılında, Ulubat yakınlarında öldürülerek Bursa'da Balıkpazarı (Şimdiki Kızılay'ın karşısı) denilen yere defnedilmiş olanın Sarı Timurtaş olduğu ortaya çıkar⁶⁴. Uzunçarşılı; Bitlisî (ö.1520), Bursalı Belîğ (ö.1729) ve Gazzizade'nin (ö.1832) de hem Ankara Savaşı'na katılan, hem de Ulubat'ta öldürülenin Sarı Timurtaş olduğunu söylediklerini ifade ederek kanaatini güçlendirmeye çalışır⁶⁵.

Kara Timurtaş Paşa'nın gerek kimliği ile ilgili bilgileri, gerekse Ankara Savaşı ve akabindeki siyasî olaylarla ilgili olarak bazen paralellik arzeden, bazen de tamamen zıt olarak zikredilen rivayetleri aktardıktan sonra bazı değerlendirmelerde bulunmak istiyoruz: Evvela, Hamzabey Tarihi müellifinin iddiası olan, Timurtaş Paşa'nın tek kişi olduğuna dair kanaatin, tarihi gerçeklere uymadığını, birbirleriyle karıştırılan Timurtaş Paşaların tek değil, iki kişi olduğunu; birinin Kara (Hacı) Timurtaş, diğeri ise Sarı (Gazi) Timurtaş olarak kaynaklarda zikredildiğini belirtmemiz gerekir. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi tarihçiler, gerek ayrı, gerekse birlikte olarak bu iki Timurtaş'tan bahsetmektedirler. Ayrıca günümüzde her ikisinin de kabrinin bulunması ve kadı sicillerinde ikisinden ayrı ayrı bahsedilmiş olması da bu görüşü desteklemektedir⁶⁶. Yoksa, İsa Çelebi-Mehmet Çelebi mücadelesi esnasında kafasının kesilip Süleyman Çelebi'ye gönderilmesi, bedeninin ise Çakırhamam karşısına⁶⁷ defnedilmesi, daha sonra oğulları tarafından kellesinin getirilerek şimdiki Timurtaş Paşa mahallesindeki

⁶¹ Topaç, A. Ziya, *Hamzabey Tarihi*, Bursa 1949, s. 10-11

⁶² Uzunçarşılı, I, 331; Uzunçarşılı, "Mehmed I", İA, VII, 498

⁶³ Türk Ansiklopedisi'nde Timurtaş maddesini yazan İsmail Aka, Kara Timurtaş'ın Niğbolu savaşı dahil olmak üzere askerî faaliyetlerine katılmadığını zikrederek, onun Ankara Savaşı'nda yer almadığını zımnen ifade ederken (bk. XXXI, 233), aynı ansiklopedide, Umur Bey maddesini yazan İsmet Parmaksızoğlu ise tam tersi bir şekilde Kara Timurtaş'ın hem Ankara Savaşı'nda hem de daha sonraki askerî hadiselerde (şehzadeler mücadelesi) aktif rol aldığını iddia etmektedir. (bk. XXXIII, 14).

⁶⁴ Uzunçarşılı, I, 331

⁶⁵ Uzunçarşılı, I, 331

⁶⁶ Kepecioğlu, *Timurtaş Paşalar*, s. 10-13; Ayverdi, I, 398-399

⁶⁷ Sarı Timurtaş Paşa'nın Bursa'da Çakırhamam karşısında (eskiden Balıkpazarı olarak biliniyordu) bir türbesi, türbenin yanında bir mescid, imaret, imam ve müezzin evi vardı. Mayıs 1538 yılına ait bir vasıkada bu binaların tamir edildiği anlaşılmaktadır. 1949 yılında Kızılay karşısında yol genişletme çalışmaları esnasında diğer binalar yıkılmış, Vali Haşim İşcan'ın özel gayretleriyle türbe yeniden inşa edilerek yerinde bırakılmıştır. (bk. Ayverdi, I, 398-399, 461, 462-463; Baykal, s. 95). Kepecioğlu, Gazi Timurtaş'ın Balıkpazarı'ndaki kabrinin bulunduğu yerdeki hayratından başka, Bursa'nın Bademli köyünde harap halde bir çeşme ve yine aynı köyde temeli kalmış bir kervansaray olduğunu, yine Bursa'daki Demirtaş köyünün bu zatın mülkü olduğunu, burayı Bursa'daki zaviyesine vakfettiğini, fakat vakfiyesine tesadüf edilemediğini nakleder. (bk. Kepecioğlu, *Timurtaş Paşalar*, s. 18; Kaplanoğlu, s. 77, 116, 138).

caminin yanına defnedilmesi, dolayısıyla Timurtaş Paşa'nın iki ayrı mezarının bulunması pek inandırıcı gelmemektedir. Şayet böyle olsaydı, oğullarının, babalarının kafasını da bedeninin yanına defnetmeleri, yahut bedenini de başının yanına nakletmeleri gerekirdi.

Timurtaş Paşalar'ın en çok birbirine karıştırıldığı ve tarihçilerin en fazla ihtilâfa düştükleri konu, Ankara Savaşı'na hangisinin iştirak ettiği meselesidir. Bu nedenle Ankara Savaşı'nda Timurtaş'ların durumuyla ilgili kesin bir ifade kullanmak mümkün değildir. Ancak tespit edebildiğimiz kadarıyla, son dönemde yazılan eserlerde Kara Timurtaş Paşa'nın Ankara Savaşı'na katılmadığı görüşü tercih edilmektedir⁶⁸. Fetret Dönemi'nde İsa Çelebi-Mehmet Çelebi arasında geçen savaşta İsa Çelebi'nin yanında yer alan ve Ulubat yakınlarında yakalanıp öldürülen Timurtaş'ın hangisi olduğu konusu, Ankara savaşındaki kadar kapalı değildir. Yukarıda ifade ettiğimiz gibi bazı müellifler, Kara Timurtaş ismini vermekle birlikte, büyük çoğunluğun bu kişinin Sarı (Gazi) Timurtaş olduğu konusunda hemfikir olduklarını söyleyebiliriz. Timurtaş Paşa'nın eceliyle öldüğü⁶⁹, yaşlılığı sebebiyle Ankara Savaşı'na katılmadığı⁷⁰, Yıldırım Bayezid zamanındaki Niğbolu savaşı ve ardından meydana gelen olaylarda adına rastlanmadığı⁷¹ şeklindeki bilgiler de bize, İsa Çelebi'nin yanında yer alan Timurtaş'ın, Sarı (Gazi) Timurtaş olduğunu ifade etme imkanı vermektedir.

Kara Timurtaş Paşa, Ramazan 806/Mart 1404 yılında vefat etmiş, Bursa'da Timurtaş mahallesinde kendi adıyla anılan caminin yanına defnedilmiştir⁷². Kepecioğlu, Timurtaş Paşa'nın kabrinin bulunduğu caminin ve yanındaki medresenin kendisi değil, oğlu Ali Bey tarafından yaptırıldığını⁷³, caminin batısında bulunan hamamı inşa edenin ise diğer oğlu Oruç Bey olduğunu iddia etmektedir⁷⁴. Ayverdi ise, baba bir hayrat yapmamış iken, oğlunun bu kadar büyük eserler yapmış olmasını pek makul bulmayarak, bu eserin Ali Bey tarafından değil, eserlere adını veren babası Timurtaş Paşa tarafından yaptırılmış olmasının daha doğru olacağını ileri sürer⁷⁵. Hamam için de aynı şeyleri söyleyen Ayverdi, Oruç Bey'in Hisar içindeki Kapamalı Mescid'den başka hayratının bulunmadığını, dolayısıyla adı geçen hamamın onun tarafından yaptırılmış olamayacağını ifade etmektedir⁷⁶. Kepecioğlu'nun da zikrettiği gibi Kütahya'da Takyeciler veya Takvacılar adında bir cami yaptırmış olan Kara Timurtaş'ın⁷⁷, kendisinin defnedildiği Bursa'ya eser kazandırmamış olması pek makul değildir. Ayrıca defnedildiği mahallenin, caminin ve yanındaki hamamın Timurtaş Paşa'ya nisbet edilmiş olması da, bu binaların onun tarafından yaptırıldığı görüşünü destekler mahiyettedir⁷⁸. Timurtaş Camiî ve hamamını şayet oğulları yaptırmış olsay-

⁶⁸ Uzunçarşılı, I, 331; Uzunçarşılı, "Mehmed I", İA, VII, 498; Tekindağ, Şehabeddin, "Timurtaş" İA, 12, I, 373; Aka, İsmail, "Timurtaş", Türkiye Ansiklopedisi, XXXI, 233; Yeni Türkiye Ansiklopedisi, XI, 4110

⁶⁹ Kepecioğlu, I, 363

⁷⁰ Uzunçarşılı, I, 331

⁷¹ Tekindağ, Şehabeddin, "Timurtaş", İA, 12, I, 373; Aka, İsmail, "Timurtaş", Türkiye Ansiklopedisi, XXXI, 233; Yeni Türkiye Ansiklopedisi, XI, 4110; Meydan Larousse, XXII, 169-170

⁷² Uzunçarşılı, I, 331.

⁷³ Kepecioğlu, *Timurtaş Paşalar*, s. 13

⁷⁴ Kepecioğlu, I, 362; Baykal, s. 112

⁷⁵ Ayverdi, I, 387

⁷⁶ Ayverdi, I, 472

⁷⁷ Kepecioğlu, I, 364; Ayverdi, I, 507-509

⁷⁸ İslâm Ansiklopedisi'nde Timurtaş maddesini yazan Şehabeddin Tekindağ da bu eserlerin Timurtaş Paşa'ya ait olduğunu ifade etmektedir. (bk. Tekindağ, Şehabeddin, "Timurtaş", 12, I, s. 373).

dı, onlar bu eserlere babalarının adını değil pekala kendi adlarını verebilirlerdi. Nitekim kardeşleri Umur Bey inşa ettirdiği cami, medrese, hamam vs. hayratına bizzat kendi adını vermiş, babasının ismini hiç zikretmemiştir. Bu kadar çok esere sahip olduğu halde birisine dahi babasının adını vermeyen Umur Bey'in bu tavrı belli iken, ona göre çok az eser bırakan Ali ve Oruç Beyler'in inşa ettirdikleri cami ve hamamı babaları adına yaptırmış olmaları pek tutarlı gelmemektedir. Timurtaş Paşa'nın cami ve hamamdan başka imaret ve mekteb de yaptırdığı vesikalardan anlaşılmaktadır. Ancak bu binalar günümüze kadar ulaşmamıştır⁷⁹.

Timurtaş Paşa'nın Yahşi, Oruç, Ali, Mahmud ve Umur Bey isimlerinde beş oğlu vardır⁸⁰ ve Mahmud dışındaki oğulları Osmanlı Devleti bürokrasisinde en üst düzeyde görev yapmışlardır⁸¹. Bunlardan en büyüğü Yahşi Bey, Balkanlar'da Sultan I. Murad ile birlikte Sırp ve Bulgarlar'la savaşarak⁸² Balkanlar'ın en doğusunda bulunan Pravadi'yi⁸³ ele geçirdi⁸⁴. Ardından babası Kara Timurtaş Paşa ile birlikte Kosova savaşına iştirak eden⁸⁵ ve Niş Fatih'i⁸⁶ adıyla anılan Yahşi Bey, Yıldırım zamanında İstanbul yakınlarında bulunan Şile kalesini ele geçirdi⁸⁷ ve 1402 yılında Ankara Savaşı'nda öldü⁸⁸.

Timurtaş Paşa'nın diğer oğulları Oruç, Ali ve Umur beyler de devlet kademelelerinin en üst derecesine kadar çıkabilmişlerdir. Çelebi Mehmed'in ölümünden sonra sultan olan II. Murad'a karşı çıkan Mustafa Çelebi (Düzmece) hadisesinde bu üç kardeş, sultana sâdikâne hizmet etmişler ve onun vezirleri arasına girmişlerdir. Ülke-deki iç karışıklık giderildikten sonra, II. Murad divandaki vezirlerini azaltmış, bunun sonucunda Kara Timurtaşoğulları taşraya gönderilmişler; Umur Bey, Germiyan'a elçi tayin edilirken, Oruç Bey Anadolu Beylerbeyi olmuş, Ali Bey ise Saruhan (Manisa) Sancak Beyliği görevini üstlenmiştir⁸⁹.

Oruç Bey, beylerbeyi iken, devlete karşı muhalefete kalkan İzmiroğlu Cüneyd Bey üzerine gönderildi⁹⁰. Sefer esnasında Cüneyd Bey'i mağlup etse de İpsili kalesine

⁷⁹ Ayverdi, I, 454, 461

⁸⁰ Mehmed Süreyya, V, 1635; İsmail Belîğ, *Güldeste-i Riyaz-ı İrfan*, (haz. Abdülkerim Abdülkadiroğlu), Ankara 1988, s. 63; Kepecioğlu, I, 363. Bu oğulları Yahşi, Oruç, Ali ve Umur Bey'ler hakkında tarih kaynaklarında yeterince bahsedilmekten, Mahmud Bey'in kişiliği ve faaliyetleri hakkında tarihlerde aydınlatıcı bilgiye rastlanmamaktadır. Zaten onun adı tarih kaynaklarında değil, Timurtaş Paşa'nın vakfiye kayıtlarında geçmektedir. (bk. Ayverdi, I, 389, *Osmanlı Mimarisinde Çelebi ve II. Sultan Murad Devri*, II, (806-855/1403-1453), İstanbul 1972, II, 343).

⁸¹ Danişman, II, 220

⁸² Uzunçarşılı, I, 252

⁸³ Bulgarca Provasiya olarak isimlendirilen bu şehir, Varna'nın batısında Varna ile Şumnu yolu üzerinde yer alır. (bk. Meydan Larousse, X, 317).

⁸⁴ Müneccimbaşı, s. 120; Hammer, I, 183; Mehmed Süreyya, V, 1667; Danişman, II, 204

⁸⁵ Danişman, II, 208

⁸⁶ Mehmed Neşri, I, 211; Hammer, I, 165; Danişman, II, 194

⁸⁷ Solakzâde, I, 87; Müneccimbaşı, s. 137

⁸⁸ Hoca Sadeddin Efendi, I, 275; Mehmed Süreyya, V, 1667; Uzunçarşılı, I, 314

⁸⁹ Aşıkpaşaoğlu, s. 99

⁹⁰ Türk Ansiklopedisi'nde Umur Bey maddesini yazan İsmet Parmaksızoğlu, İzmiroğlu Cüneyd Bey üzerine gönderilen ordunun Umur Bey tarafından idare edildiğini söyler ki, (bk. XXXIII, 14) Osmanlı tarihi kaynaklarının tamamı bu görevi onun değil, kardeşi Oruç Bey'in ifa ettiği hususunda hemfikirdirler. Türk Ansiklopedisi'ndeki Umur Bey maddesinde yer alan bilgileri neredeyse olduğu gibi tekrar eden Yeni Türk Ansiklopedisi de tabii olarak aynı yanlışla düşmüş, Umur Bey'i İzmiroğlu üzerine gönderilen ordunun komutanı olarak kabul etmiştir. (bk. Yeni Türk Ansiklopedisi, XI, 4454).

kaçtığı için onu ele geçiremedi⁹¹. Oruç Bey 1426 yılında Anadolu Beylerbeyi iken vefat etti⁹². Oruç Bey'in Bursa, Geyve ve Kütahya'da vakıfları, Balıkesir'de medresesi ve hamamı, Hacı Köy'de çiftliği vardır. Yine Balıkesir Kayabey Mahallesi'nde mescid ve Kepsut nahiyesinde cami yaptırmıştır. Dimetoka'da bir medrese yaptırmışsa da günümüzde bu medreseden bir iz yoktur. Bursa Hisar'da kendi adına hamam⁹³, aynı zamanda bir mescid yaptırmışsa da, bu mescid günümüze kadar ulaşmamıştır. Kendisinin Hisar'daki Kapamalı Mekteb'de medfun olduğu söylenmektedir. Ancak burada bir sanduka olmakla birlikte kitabesi mevcut değildir⁹⁴.

Timurtaş Paşa'nın diğer oğlu Saruhan Sancak Bey'i Ali Bey, burada yaklaşık beş sene görev yaptı. 1428 yılında aktif görevden ayrıldı ve Manisa'da adını verdiği camiyi inşa ettirdi. Kısa süre sonra vefat ederek⁹⁵ babasının yanına defnedildi⁹⁶. Ali Bey'in görev yeri olan Manisa'da bazı vakıfları vardır. Bursa'da Timurtaş Camii'ni onun yaptırdığı iddia edilmekteyse de⁹⁷, bu camiyi asıl bina ettirenin babası Timurtaş Paşa olduğunu daha önce ifade etmiştik.

Timurtaş Paşa'nın hem alim, hem asker, hem de diğer kardeşlerinden daha meşhur olan oğlu Umur Bey'dir. Umur Bey, Yıldırım Bayezid dönemindeki İstanbul kuşatmasından sonra, batıdan gelip Tuna'yı geçen Macarlar üzerine gönderilen or-

⁹¹ Aşıkpaşaoğlu, s. 102-103; Neşri, II, 583; Hoca Sadeddin Efendi, II, 147; Solakzâde, I, 208; Hammer, II, 459; Danişman, III, 293-294; Cüneyd Bey, Oruç Bey'den sonra Anadolu beylerbeyi olan Hamzabey tarafından yakalanıp idam edilmiştir. (bk.Aşıkpaşaoğlu, s. 103-104; Neşri, II, 583-587; Hoca Sadeddin Efendi, II, 148-150; Solakzâde, I, 208-210; Hammer, II, 459-460).

⁹² Aşıkpaşaoğlu, s. 103; Mehmed Süreyya, I, 1281

⁹³ Günümüzde Oruç Bey'in yaptırmış olduğu hamamın sadece kalıntıları mevcuttur. (bk.Baykal, s. 64-65)

⁹⁴ Mehmed Süreyya, IV, 1281; Kepecioğlu, IV, 33; Ayverdi, I, 483

⁹⁵ Mehmed Süreyya, I, 272; Kepecioğlu, I, 127; Uzunçarşılı, I, 575

⁹⁶ İsmail Belig, s. 63; Baykal, s. 112

⁹⁷ Kepecioğlu, I, 127

* Umur veya Omur, Üç Oklar'dan Dağhan boyuna mensup bir zatin adıdır. Gerek Selçuklu gerekse Osmanlılar'dan pek çok kimseler bu adla anılmışlardır. Bazıları Ömer diye almışsa da bu doğru değildir, aslı Umur'dur (bk. Kepecioğlu, IV, 10). Umur ismi Osmanlılar'da da çok kullanıldığı için birden çok kişiye bu isim verilince -bir de bu kimseler devlet kademesinde görev almışlarsa- isimlerinin karışması tabii olmaktadır. Osmanlı ilk dönemi kaynakları incelendiğinde de birden çok Umur Bey ismiyle karşılaşılır. Biz Kara Timurtaşoğlu Umur Bey'i inceleme konusu almakla birlikte, hem karışıklığın ortadan kaldırılması, hem de diğerlerinin de kısaca tanıtılması için tespit edebildiğimiz Umur isimli önemli şahıslardan bir kaç cümleyle bahsetmek istiyoruz.

Umur Bey: Gazi Umur Bey olarak tanınan, Orhan Gazi zamanında (1326-1361) yaşayan ve 1348'de Aydın Emiri olan Umur Bey olup, Aydınoğlu Mehmed Bey'in oğludur (bk.Mehmed Süreyya, V, 1642; Kepecioğlu, IV, 10). Aydınoğulları Beyliği'nde yine Aydınoğlu Mehmed Bey'in soyundan gelen gelen Musa oğlu Umur Bey vardır ki, ikinci Umur Bey olarak meşhur olmuştur. (bk.Kepecioğlu, IV, 10).

Umur Bey: Lala Şahin oğlu Musa Bey'in oğludur. 1470 yılında vefat etmiş ve Gemlik kazasında şu anda adıyla anılan ve eski adı Kozca olan köye defnedilmiştir. (bk.Kepecioğlu, IV, 18,19).

Umur Bey: Bedreddin Pars Bey'in kardeşi Şerefüddin Yakub Bey'in oğludur. Annesi Sultan I. Murad'ın kızı Orhundu Hatun'dur. Lala Şahin'in soyundan gelen Umur Bey ile karışmaması için kendisine Yâli (Yel) Umur Bey denilmiş, 1543 yılında vefat etmiştir. (bk.Mehmed Süreyya, V, 1642; Kepecioğlu, IV, 10).

Umur Bey: Asıl adı Ulu Bey olup, Sarıca Paşa adıyla şöhret bulan zatin oğludur. Çirmen kasabasında medfundur ve Bursa'da muhtelif vakıfları vardır. (bk.Kepecioğlu, IV, 15).

Umur Bey: Şeyh Paşa'nın oğlu olup 1468 yılında Karaviran köyünde yayabashılık yapmıştır. (bk.Kepecioğlu, IV, 10).

Umur Bey: Minnet oğludur, 1479 yılında Bursa'ya gelmiştir. (bk.Kepecioğlu, IV, 10).

Umur Bey: Daye Hatun Mahallesinde Karagöz oğlu Mehmed'in oğludur. (bk.Kepecioğlu, IV, 10).

duda görev almış ve savaşın zaferle neticelendiğini sultana o haber vermiş,⁹⁸ ayrıca Niğbolu savaşında da komutan olarak görev yaparak büyük yararlıklar göstermiştir⁹⁹.

Ankara Savaşı'nda Timurtaş Paşa ve oğullarının durumuyla ilgili yukarıda karşılaştırmalı olarak değerlendirmelerde bulunduk. İlk dönem Osmanlı tarihi kaynaklarında Ankara Savaşı'yla ilgili olarak Timurtaş Paşa ailesinden bahsedilirken, genelde Timurtaş Paşa'nın kendisi, öldürülmüş olan oğlu Yahşi Bey ve esir olduğu bildirilen diğer oğlu Ali Bey, bazen de Oruç Bey zikredilmekte, Umur Bey'in adına rastlanılmaktadır. Bu durumda da onun Ankara Savaşı'na katılıp katılmadığı hususu kapalı kalmaktadır. Bu konuda diğer kaynaklardan farklı diyebileceğimiz bilgiye Kepecioğlu'nun Bursa Kütüğü'nde tesadüf ettik. Müellif, Kara Timurtaş Paşa'nın biyografisini verirken, onun Ankara Savaşı'na oğulları Yahşi, Ali, Oruç ve Mahmud Beyler'le birlikte katıldığını iddia ederken¹⁰⁰, Umur Bey'in biyografisinde, onun babası ile birlikte Ankara savaşına katıldığını ve yine babasıyla birlikte esir olduğunu iddia etmektedir¹⁰¹ ki, biz ulaşabildiğimiz kaynaklarda bu savaşa Mahmud Bey ile Umur Bey'in iştirak ettiğine dair bir bilgi tespit edemedik. Bu durumda iki ihtimalle karşı karşıyayız demektir: Umur Bey ya bu savaşa katılmamıştır, ya da katıldığı halde esir olmadığı için kaynaklarda adı zikredilmemiştir. Yıldırım Bayezid ordularında komutan olarak görev yapan ve vezirlik makamında bulunmuş Timurtaş Paşa gibi bir şahsın en meşhur ve daha sonra vezirlik makamına kadar yükselecek olan oğlu Umur Bey'in Ankara Savaşı'na katılmış olsaydı, adının kaynaklarda mutlaka geçmesi gerekirdi. Bu durumda, onun savaşa iştirak etmeme ihtimalinin daha yüksek olduğu şeklinde kanaatimizi ortaya koymakla birlikte, o esnada nerede ve hangi görevde olduğu hususunda bir bilgiye sahip olmadığımızı da belirtmemiz gerekir.

Umur Bey, babasının ölümünden sonra Timurtaş ailesinin reisliğine geçti. Fetret Dönemi'nde Şehzade Musa Çelebi'nin yanında yer alarak¹⁰² Çamurlu derbendi¹⁰³ yenilgisine kadar ona sadık kaldı¹⁰⁴. Ardından şehzadeler kavgasını galibiyetle tamamlayan Çelebi Mehmed'in himayesine girdi. Fetret Dönemi iç karışıklıklarından istifade eden Bizans'ın işgal ettiği Hereke¹⁰⁵, Darıca, Kartal, Pendik kalelerini 1420 yılında tekrar ele geçiren orduya komutanlık yaptı¹⁰⁶.

Yıldırım Bayezid'in oğullarından olup, saltanat iddiasına kalkıştığı için bütün Osmanlı tarihlerinde kendisine Düzmece Mustafa denilen Mustafa Çelebi, babasıyla beraber Ankara Savaşı'na katılmış, esirlerle birlikte Semerkant'a götürülmüş, serbest bırakıldıktan sonra bir müddet Karamanoğlu topraklarında kalmış, ardından Eflak prensinin yanına gitmiş, Anadolu'da birliği sağlayan kardeşi Mehmed Çelebi'ye karşı

⁹⁸ Aşıkpaşaoğlu, s. 69

⁹⁹ Neşri, I, 326-328

¹⁰⁰ Kepecioğlu, I, 363

¹⁰¹ Kepecioğlu, IV, 10-11

¹⁰² Uzunçarşılı, I, 343

¹⁰³ Şükrullah, s. 59

¹⁰⁴ Hoca Sadeddin Efendi, II, 73-76; Solakzâde, I, 166; Müneccimbaşı, s. 164

¹⁰⁵ Hereke Osmanlılar tarafından ilk defa Umur Bey'in dedesi Kara Ali tarafından ele geçirilmiştir. (bk. Hoca Sadeddin Efendi, I, 63-64; Solakzâde Tarihi, I, 27; Ahmed Atâ, I, 7; Hammer, I, 94, II, 432). Solakzâde, bu kalenin ikinci defa Umur Bey değil, kardeşi Ali Bey tarafından ele geçirildiğini iddia etmektedir. (bk. Solakzâde, I, 181).

¹⁰⁶ Hoca Sadeddin Efendi, II, 108-109; Müneccimbaşı, s. 179; Danişman, III, 213; Danişmend, I, 179

ondan yardım istemişti¹⁰⁷. Bizans imparatoru da, Mustafa'yı destekleyerek Osmanlı Devleti'ni zayıflatma teşebbüsünde bulunmuş, belli derecede bu hedefinde başarılı olmuştur¹⁰⁸. Mustafa'nın isyan teşebbüsünü başlattığı dönemde Çelebi Mehmed vefat etmiş, 1421 Mayıs'ında yerine oğlu II. Murad geçmişti. Sultan olur olmaz bu olayla karşılaşan II. Murad, meselenin halli için vezirlerini topladı. İkinci vezir Çandarlı İbrahim Paşa ile üçüncü vezir İvaz Paşa¹⁰⁹, baş vezir Bayezid Paşa'yı çeke-medikleri için, sultandan onu Mustafa'nın ordusunu karşılaması için Trakya bölgesine göndermesini istediler. Padişaha, Rumeli kumandanlarının Bayezid Paşa'yı iyi tanıdıklarını ve ona hürmet beslediklerini, şayet oraya gönderilirse, bazı komutanları ikna ederek Mustafa'dan ayırmaya muvaffak olabileceğini söylediler. Bu tavsiyenin hasetlikle yapıldığını düşünen diğer vezirler Umur, Oruç ve Ali Beyler¹¹⁰ bu teklife karşı çıktılarsa da, ilk iki vezir padişaha olan yakınlıklarını kullanarak Bayezid Paşa'yı sefere göndermeye muvaffak oldular. Sonuç, onların istedikleri ve Timurtaşoğulları'nın tahmin ettikleri gibi gerçekleşti: Bayezid Paşa, Mustafa'nın askerleri tarafından öldürüldü¹¹¹. Düzmece Mustafa, Bayezid Paşa'yı ortadan kaldırdıktan sonra Bizans'ın da desteğiyle Anadolu'ya yürüdü. Bursa sınırına yaklaşarak Ulubat'a kadar geldi. Sultan onu karşılamak üzere üçüncü vezir İvaz Paşa ile birlikte Umur Bey ve kardeşleri Oruç ve Ali Beyleri de yanına alarak harekete geçti¹¹². İki taraf karşılıklı olarak Ulubat Nehri'nin iki tarafında karargâh kurdular¹¹³. Sultan II. Murad, Bayezid Paşa'nın Trakya'ya gönderilmesi meselesinde görüşlerini dikkate almadığı Timurtaşoğulları'na bu defa müracaat etme ihtiyacı duydu ve Düzmece galesinin atlatılması için ne tavsiye edeceklerini sordu. Başta Umur Bey olmak üzere Timurtaşoğulları, şehzadeler mücadelesinde Musa Çelebi tarafını tuttuğu için sultanın babası Çelebi Mehmed tarafından Tokat kalesine hapsedilen Mihaloğlu Mehmed'in serbest bırakılmasını ve Ulubat'a getirilmesini istediler. Zira Mihaloğlu Mehmed, Düzmece Mustafa'nın ordusundaki bir çok askere daha önceki dönemlerde komutanlık yapmıştı. Şayet o, karşı taraftaki askerlere çağrıda bulunur, onları isyandan vazgeçirebilirse, isyancılar bölünecekler, isyan daha da kolay bastırılacaktı. Sultan Murad bu isteği kabul etti. Mehmed Bey süratle hapisten çıkarılıp Ulubat'a getirildi. O da kendisinden istenildiği şekilde nehrin karşı tarafına seslenerek eski arkadaşlarından pek çoğunu isyandan vazgeçirdi. Böylece Düzmece'nin ordusu zaafa uğratılmış oldu¹¹⁴. Bu esnada Umur Bey, karşı tarafa geçerek bir gece baskınıyla padişah kuvvetlerini ortadan kaldırmak isteyen Mustafa'nın bu birliğini de çok daha

¹⁰⁷ Hammer, Timurtaş Paşa'nın oğulları Oruç, Ali ve Umur Beyler'in Düzmece Mustafa'nın yanında yer aldığını söylemektedir. (bk. Hammer, II, 425).

¹⁰⁸ Uzunçarşılı, I, 367-369

¹⁰⁹ İvaz Paşa'nın bu dönemdeki siyasi faaliyetleri için (bk. Pay, Salih, Bursa İvaz Paşa Külliyesi, Bursa 1996, s. 37-40).

¹¹⁰ Daha önce (II, 425) Timurtaş Paşa oğullarının Düzmece Mustafa'nın yanında yer aldığını ileri süren Hammer, eserinin daha sonraki kısmında Timurtaş oğullarının II. Murad'ın vezirleri olduklarını söyleyerek kendi kendisiyle çelişkiye düşmektedir. (bk. II, 441, 445). Hammer'i tek kaynak kabul etmiş olmalı ki, *Meydan Larousse*'de da diğer kardeşleri zikredilmeksizin, Umur Bey'in Mustafa Çelebi'nin yanında yer aldığı kabul edilmektedir. (bk. *Meydan Larousse*, XII, 420).

¹¹¹ Neşri, II, 557-559; Hoca Sadeddin Efendi, II, 124-127; Solakzâde, I, 190-192; Münecimbaşı, s. 187; Hammer, II, 447-449

¹¹² Aşıkpaşaoğlu, 93-94; Oruç Bey, *Oruç Bey Tarihi*, (haz. Nihal Atsız), Tercuman 1001 Temel Eser), s. 79; Neşri, II, 559; Lütfi Paşa, 76-77

¹¹³ Solakzâde, I, 193

¹¹⁴ Neşri, II, 559-561; Hoca Sadeddin Efendi, II, 128-131; Solakzâde, I, 194-195

az sayıda bir askerle mağlup ederek, onların tekrar saldırma cesaretini kırdı¹¹⁵. Ayrıca yakın dostu olan İzmiroğlu Cüneyd Bey'e de gizlice mektup göndererek onu Mustafa'dan ayrılmaya ikna etti¹¹⁶. Cüneyd Bey yanındaki askerleri ile birlikte Mustafa'nın yanından ayrılıp Aydın'a doğru kaçtı¹¹⁷. Ordusu parçalanan Mustafa, Bursa'ya saldırmaktan vazgeçerek geldiği tarafa kaçmaya başladı. Asi şehzade nihayet Edirne'ye kadar takip edilip 1422'de idam edildi¹¹⁸. Böylece Osmanlı Devleti için büyük bir tehdit oluşturan Düzmece Mustafa hadisesi, Umur Bey ve kardeşlerinin de özel gayretleri neticesinde bertaraf edilmiş oldu. Bilhassa bu hadisenin bastırılmasından sonra Umur, Oruç ve Ali beyler, II. Murad dönemi Osmanlı idaresinde önemli mevki kazanarak sultanın vezirleri arasında yer aldılar¹¹⁹.

II. Murad 1423 yılında divandaki vezirlerin sayısını azaltmaya karar verdiğinde Umur Bey, bilhassa siyasî rakipleri olan Çandarlı İbrahim ve İvaz Paşalar'ın gayretleri neticesinde¹²⁰ vezirlik görevinden uzaklaştırılarak Germiyanoğulları elçiliğine görevlendirildi. Benzer şekilde kardeşleri Oruç ve Ali beyler de tenzil-i rütbe¹²¹ ile vezirlikten alınıp taşraya gönderildi. Böylece Timurtaşoğulları merkezî idareden uzaklaştırılmış oldular¹²².

Vezirlikten azledildikten sonra Umur Bey, Yörgüç Paşa ile birlikte, Timur'un oğlu Şahrûh Sultan'ın önünden Anadolu'ya kaçıp Tokat'a sığınan Karakoyunlu İskender Mirzâ'nın Anadolu vilayetlerine saldırması ihtimaline karşı memleketten uzaklaştırılması görevini başarıyla tamamladı¹²³. İskender Mirza'nın Anadolu'dan

¹¹⁵ Hoca Sadeddin Efendi, II, 130; Solakzâde, I, 196

¹¹⁶ Uzunçarşılı, I, 384

¹¹⁷ Hoca Sadeddin Efendi, II, 132-133; Solakzâde, I, 196-197

¹¹⁸ Aşıkpaşaoğlu, s. 96-97; Oruç Bey, s. 79-80; Lütfi Paşa, s. 78-79; Hoca Sadeddin Efendi, II, 134-135; Solakzâde, I, 197-200; Müneccimbaşı, s. 190-191; Uzunçarşılı, I, 387-388

¹¹⁹ Uzunçarşılı, I, 395

¹²⁰ Timurtaş oğullarının vezirlik makamından uzaklaştırılmasında rol oynayan İbrahim ve İvaz Paşa'lar daha sonra kendi aralarında rekabete girişecekler, İvaz Paşa'nın ordu ile gizli münasebet kurup sultanın tahtını tehdit edeceği bilgisinin padişaha ulaştırılması neticesinde gözlerine mil çekilecek ve İbrahim Paşa divanın tek veziri haline gelecektir. (bk.Hammer, II, 456).

¹²¹ Fatih tarafından tanzim edilmiş bir kanunnamede ifade edildiğine göre, beylerbeyi vezirlikten bir tabaka aşağı kabul edilmektedir. (bk. Pakalın, I, 218). Bu durumda Timurtaşoğulları'nın vezirlik makamından alınıp, birinin beylerbeyliği (Oruç Bey), diğerinin elçiliğe (Umur Bey), üçüncüsünün sancak beyliğine (Ali Bey) indirilerek tenzil-i rütbeye maruz kaldıkları açıkça ortaya çıkmaktadır. Elde edilen bu sonuç, Çandarlı ve İvaz Paşa vezir ailelerinin, Timurtaş ailesini Osmanlı idaresinde saf dışı ettikleri şeklinde anlaşılabilir.

¹²² Aşıkpaşaoğlu, s. 99; Hoca Sadeddin Efendi, II, 139; Solakzâde, I, 203; Müneccimbaşı, s. 194; Uzunçarşılı, I, 396-398. Bununla birlikte Umur Bey ailesinin başka bir mensubu devlet katında görev almış, oğlu Osman Bey, II. Murad zamanında Kütahya sancak beyi olmuştur. (bk.Uzunçarşılı, I, 406). Osman Bey 1444 yılındaki Varna savaşında şehid düşmüştür. (bk.Aşıkpaşaoğlu, s. 121; Neşrî, II, 629; Solakzâde, I, 229; Uzunçarşılı, I, 438).

¹²³ Solakzâde, I, 221-222. Müneccimbaşı, diğer kaynaklarda tesadüf edemediğimiz bir rivayet aktararak, İskender Mirza'nın Umur Bey tarafından Anadolu topraklarından nasıl uzaklaştırıldığını şöyle açıklamaktadır: (1430-1431) yılında Karakoyunlu Hükümdarı Kara Yusuf'un oğlu İskender Mirza, Timur oğlu Şahrûh'un önünden kaçarak Anadolu'ya geldi ve II. Murad'a iltica etti. Sultan da, ona askerleriyle birlikte Tokat şehrinde kalması için izin verdi. Ancak İskender'in adamları bir müddet sonra buldukları şehir civarında yağma yapmaya, halkı rahatsız etmeye başladılar. Sultan Murad, bu meseleyi halletmesi için, tecrübeli devlet adamı Umur Bey'i görevlendirdi. Umur Bey, askerî harekâta girişmeden önce bir mektup yazdı. Mektupta Şahrûh'un Horasan tarafına gittiğini, kendisi için de uygun olanın ecdadının ülkesi olan Azerbaycan'a gitmek olduğunu, ayrıca kendi memleketi işgal altında iken, sığındığı ülke topraklarında eşkiyalık yapmanın bir sultana yakışmayacağını, şayet böyle davranmaya devam ederse Sultan Murad'ın gazabına uğrayabileceğini bildirdi. Umur Bey'in bu ikaz ve tavsiyeleri neticesinde İskender

uzaklaştırılması görevi, kanaatimizce Umur Bey'in son devlet görevi olmalıdır. Zira, Osmanlı tarihi kaynakları bu olaydan sonraki rivayetlerinde ondan bahsetmemektedir¹²⁴.

Umur Bey, bir devlet adamı olarak yaptığı hizmetlerin yanında, ilim ve kültür hayatına da önemli katkılar sağlamıştır. Osmanlı ilk döneminin önemli kaynaklarından olan Aşıkpaşazâde, bazı önemli tarihi vakaları Umur Bey'den nakletmiştir¹²⁵. Onun vakfiyesinde, 270 kitabın bulunduğu bilgisinden yola çıkarak, o dönemin şartlarında bu sayıya ulaşan kitaplarıyla, devlet adamı olmasının yanında onun aynı zamanda ilim ve kültür adamı olduğunu da söylememiz mümkündür¹²⁶. Kendisinin telif ettiği bir eserinin olup olmadığını tespit edememekle birlikte, onun tıp sahasında yazılmış olan eş-Şifa fi-Ehâdisi'l-Mustafa isimli eseri dönemin önemli şair ve ilim adamı Ahmed Dâî'ye tercüme ettirdiğini biliyoruz¹²⁷. Bu bilgi, Umur Bey'in hem ilme verdiği önemi, hem de ilim adamlarına sağladığı desteği açıkça ortaya koymaktadır. Böyle bir düşünce yapısına sahip olan insanın pek çok cami ile ilim öğrenme merkezleri olan medreseler inşa etmesi ve bu müesseselerin yaşaması için vakıflar kurması, vakfiyeler düzenlemesi¹²⁸ ve neredeyse tüm servetini bu alanda harcaması gayet tabii bir durumdur. Nitekim Umur Bey, yaşadığı dönemde Osmanlı Devleti'nin hakim olduğu hemen her bölgede ilim ve kültür merkezleri ve halk yararına faaliyet gösterecek önemli tesisler bina etmiştir. Edirne'de bir mahalle, Çanakkale'de kendi adıyla bir köy kurmuş¹²⁹, ayrıca Bursa'da bir cami yaptırmış ve kütüphane tesis etmiş, Edirne, Afyon, Biga ve Bergama'da mescid ve medreseler inşa etmiştir. Görüldüğü gibi bir çok yerleşim yerinde vakıfları olmakla birlikte onun esas hayratı Bursa'dadır. Şimdi bu hizmetlerini biraz daha detayıyla ortaya koymak istiyoruz:

1. Umur Bey, Bursa'da Akçardak denilen mevkide (daha sonra burası Umur Bey Mahallesi olarak anılacaktır)¹³⁰ bir cami¹³¹ ve kütüphane¹³² inşa etmiştir. Bu

→

Anadolu'dan ayrıldı. Böylece Umur Bey, İskender meselesini suhuletle halletmiş oldu. (bk.Müneccimbaşı, s. 205).

¹²⁴ Ahmed Tevhid, Umur Bey'in, 1453 yılında gerçekleşen İstanbul Fethi'ne katıldığını kesin ifadelerle dile getirmekle birlikte, bunu destekleyecek bir kaynak vermemektedir. (bk. Ahmed Tevhid, *Bursa'da Umur Bey Camii Kitabesi*, Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası, sy. 13, İstanbul 1328, s. 867). Biz de ilk dönem Osmanlı tarihlerinde bu konuda bir bilgiye tesadüf etmedik.

¹²⁵ Aşıkpaşaoğlu, s. 6; Danişman, II, 14

¹²⁶ XVI. Yüzyılda Bursa'da Yaygın Kitaplar isimli bir araştırmada, tereke kayıtlarında yola çıkılarak bu zaman dilimine ait ilim ve kültür hayatına dair bilgiler verilirken, o dönemde kişi başına yaklaşık 20 kitabın düştüğü ve terekesi incelenen şahıslar arasında en çok 132 kitaba sahip bir kişinin bulunduğu tespit edilmiştir. Bu şahıs da o dönemin büyük alim ve edibi Lâmiî Çelebi'dir. (bk. Karataş, A. İhsan, *Bursa'da Yaygın Olan Kitaplar*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), s. 16-21). Bu bilgiler, inceleme konusu olan dönemden yaklaşık bir asır önce yaşamış olan Umur Bey'in 270 kitaba sahip olması rivayetini daha anlamlı hale getirmekte ve onun ilim-kültür adamı olma özelliğini açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

¹²⁷ Uzunçarşılı, I, 529

¹²⁸ Umur Bey'in farklı tarihlerde olmak üzere dört vakfiyesi vardır. Biri Vakıflar Umum Müdürlüğü'nde, diğeri Bursa Evkaf Müdürlüğü'nde, üçüncüsü İstanbul Belediyesi kütüphanesindedir. Dördüncüsü ise bir taş vakfiyedir ve adıyla anılan cami kapısının iki tarafına asılmıştır. Vakfiye 589 Muharrem (1454) tarihinde yazılmış, 865 Cemaziyelahir'de (Mart 1461) taşa kazınıp asılmıştır. (bk.Ayverdi, II, 339-340, 341-342, 344)

¹²⁹ Umurbey, günümüzde Çanakkale ili Lapseki ilçesine bağlı bir bucaktır. Daha önce Burgaz, Çatal Burgazı ve Lapseki Burgazı olarak bilirken, günümüzde adı Umurbey olmuştur. (Ayverdi, I, 358-359).

¹³⁰ bk. Umurbey Mahallesi hakkında, Ayverdi, II, 169, 284

¹³¹ Bu cami, 859 (1455) yılından evvel bina edilmiştir. Yan yana iki kubbeden meydana gelen cami, kayıtlara göre pek çok tamirden geçmiş olup günümüzde de hizmet görmeye devam etmektedir. (bk.Kepecioğlu, IV, 12).

vakıfların devamını sağlamak amacıyla, caminin güney doğusunda bir hamam¹³³, Tuzpazarı'nda bir kervansaray¹³⁴, Ayazma'daki¹³⁵ evleri, bahçeleri¹³⁶, Bursa'nın kuzeyindeki bazı bahçe, değirmen ve mezarları, Gülistan¹³⁷ ve Akköy'leri¹³⁸, İnegöl'de İsavirani¹³⁹ köyünde bulunan iki değirmen ve bahçesini vakfetmiştir¹⁴⁰. Ayrıca bu vakfa, Ankara'nın Destarlı köyünü ve mezarını, Tekfurpınarı köyünün dörtte üç hissesini, buradaki bağlarını ve arazisini tahsis etmiştir¹⁴¹.

Umur Bey, kendi adıyla anılan mahalledeki vakfından hariç olarak, günümüzde Işıklar-Namazgâh caddesi kenarında ve Namazgâh Camii'nin yanında bulunan bir musallâ=namazgâh inşa ettirmiştir ki, burası Türkiye'nin en güzel açık namazgâhları arasında yer alır. Umur Bey, buraya mermer bir mihrap yaptırmış ve etrafını duvarlarla çevirmiştir. Eskiden bahar ve yaz aylarına tesadüf eden bayram namazları burada kılınır, ayrıca kuraklık olduğu zaman burada yağmur duası yapılırdı¹⁴².

2. Bergama'da bir medrese¹⁴³ yaptırmış, medresenin yanında inşa ettirdiği hamamı¹⁴⁴, yine Bergama'daki bağ, bahçe ve dükkan yerlerini, Bergama Ovası'ndaki iki ve Giresun'daki¹⁴⁵ iki değirmeni bu medreseye vakfetmiştir¹⁴⁶.

→

¹³² Umur Bey bu kütüphaneye 270 kitap vakfetmiştir ki, bu kitaplar arasında özellikle tıbaa ait olanlar çok kıymetlidir. Tıp kitaplarına özel ilgisi olan Umur Bey, o dönemin önemli şair ve ilim adamlarından olan Ahmed Dâî'ye tıp ile ilgili olarak eş-Şifâ fi'l-Ehâdisi'l-Mustafa isimli eseri tercüme ettirmiştir. (bk. Uzunçarşılı, I, 529). Ahmed Dâî, Yine Umur Bey'in emir ve teşvikleriyle, Ebu'l-Leys es-Semerkandî'nin tefsirini tercüme etmiştir ki, bu eser, Anadolu'da Türkçe'ye ilk kazandırılan tefsir olarak kabul edilmektedir (bk.Kut, Günay, "Ahmed Dâî", DİA, II, 57). Umur Bey bu gayretleriyle hem bu kıymetli eserlerin Türkçe'ye kazandırılmasına vesile olmuş, hem de bir ilim adamını maddî yönden desteklemiştir.

¹³³ 1430 yılından önce inşa edilen hamam, caminin bir sokak aşığına bir çıkmazın köşesinde. Hamamın soğukluğu 10.75 m. bir kubbe ile kapatılmış ve kubbe sekiz köşe bir kaideye oturmuştur. (bk.Kepecioğlu, IV, 17; Ayverdi, II, 345-346)

¹³⁴ Umur Bey'in vakfiyesinde adı geçen bu vakıf, küçük bir handır ve 1455 yılından önce inşa edilmiştir. Tuzpazarı Caddesi üstündeki Kütahya Hanı'nın karşı tarafında yer almaktadır. (bk.Kepecioğlu, IV, 12, 17; Ayverdi, II, 356; Baykal, Kazım, s. 107).

¹³⁵ Bursa'da eski ismi Ayazma olan iki köy vardır: Biri Mudanya ilçesi Zeytinbağı Bucağı'na bağlı Mesudiye adında bir köydür (bk. Kaplanoğlu, s. 220). İkinci Ayazma ise Kestel ilçesine bağlı bir köy olup, günümüzde Soğuksu olarak bilinmektedir. (bk. Kaplanoğlu, s. 254).

¹³⁶ Kepecioğlu, IV, 12

¹³⁷ Gülistan, eski adı Kürüstan veya Gülüstan olan ve zamanımızda Çiçekli olarak bilinen, İznik-Osmaniye yolu üzerinde İznik'e bağlı bir köydür. (bk. Kaplanoğlu, s. 106).

¹³⁸ Akköy, zamanımızda Orhaniye adıyla anılan, İznik ilçesine bağlı bir köydür. (bk. Kaplanoğlu, s. 233).

¹³⁹ Bu yerleşim birimi günümüzde İsaören olarak bilinmektedir. (bk. Barkan, Ö. Lütüfi-Enver Meriçli, Hüdavendigâr Livası Tahrir Defterleri, I, 120; Köylerimiz I Mart 1968'e Kadar, Başbakanlık Basımevi, s. 293; Kaplanoğlu, s. 173).

¹⁴⁰ Kepecioğlu, IV, 11, 12

¹⁴¹ Kepecioğlu, IV, 12-13

¹⁴² Kepecioğlu, IV, 17

¹⁴³ Günümüzde bu medrese mevcut değildir, aynı zamanda adına kurulmuş mahalle de şimdi yoktur. (bk.Ayverdi, II, 270).

¹⁴⁴ Ayverdi, II, 274

¹⁴⁵ Burada zikredilen Giresun'un, günümüzde Doğu Karadeniz'de yer alan Giresun olamaması gerekir. Zira burası 1461 yılında Fatih zamanında, yani Umur Bey'in vefat yılında fethedilmiştir. (bk. Darkot, Besim "Giresun", İA, IV, 790; Emecen, Feridun, "Giresun", DİA, XIV, 79). Ahmed Tevhid, makalesinde Umur Bey'in vakfiyesinde geçen Giresun'un Karadeniz kıyısındaki değil, Karasi sancağı dahilindeki Giresun olduğunu ifade etmekte, ancak herhangi bir kaynak vermemektedir. (bk.Ahmed Tevhid, s. 869). Biz, incelemelerimiz sonucu Karasi sancağı sınırları içerisinde Giresun isimli bir beldeye tesadüf etmedik. Bununla birlikte, vakfiyede adı geçen Giresun'un, günümüzdeki Giresun olmadığını, o dönemde kullanılan fakat adı daha sonra değiştirilmiş olan ve muhtemelen onun vakif merkezlerinde biri olan Bergama'ya yakın bir yer olduğunu söyleyebiliriz.

3. Afyon'da bir cami¹⁴⁷ ve bir medrese inşa etmiş, buraya gelir olmak üzere yanında bulunan hamam ile bir kervansaray ve Sarıcabey köyünü, ayrıca burada bulunan çeltik değirmenini vakfetmiştir¹⁴⁸. Umur Bey, geliri Afyon'daki hayratına nakledilmek üzere, Golya'da bir han vakfetmiştir ki, bu han günümüzde mevcut değildir¹⁴⁹.

4. Edirne'de Muradiye'nin Küçükpazar'ında bir cami yaptırmış, oradaki arazi-sini, bağ ve evlerini bu camiye vakfetmiştir.

5. Biga'da bir cami yaptırıp, yanında da hamam inşa ettirmiştir¹⁵⁰. Umur Bey bunlardan başka Yenişehir, Geyve¹⁵¹ ve Siroz'da köyler kurmuştur. Mudanya'nın Mürsel köyünde, İncik kasabasında, Daday'ın Bunallar köyünde, Geyve'nin Umur Bey köyünde birer cami, Abulyont civarında bir kervansaray inşa ettirmiştir¹⁵². Bu hayratından başka Umur Bey'in Demirci Kazası'nın Terziler köyünde de bir han vakfetmiştir. Günümüzde bu köy hala bilinmekle birlikte, Umur Bey'in yaptırmış olduğu han mevcut değildir.

Siyasî, askerî ve ictimai faaliyetlerini aktardığımız, Timurtaş ailesinin en meşhur üyelerinden olan Umur Bey, 865 Zilkade/1461 Ağustos ayında vefat etti ve Bursa'da inşa ettirdiği, kendi adıyla anılan caminin avlusundaki türbeye defnedildi¹⁵³.

Sonuç olarak Timurtaşoğulları ailesi, Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarında devlete önemli katkılar yapmıştır. Kara Timurtaş'ın dedesi Aykut Alp ve babası Kara Ali, Osman Bey ve Orhan Bey zamanında Bursa ve civarının fethinde görev almışlar, aileye adını veren Kara Timurtaş ise, ilk önce Rumeli Beylerbeyi olmuş, ardından vezirlik makamına getirilmiştir. Kara Timurtaş'ın oğulları Umur, Oruç ve Ali Beyler de kendisi gibi Osmanlı fetihlerine iştirak etmişler ve II. Murad zamanında üçü birden vezirlik yapmışlar, ayrıca sancak beyliği, elçilik ve beylerbeylik gibi devletin üst düzey makamlarında hizmet görmüşlerdir. Siyasî ve askerî alanda devlete katkılar sağlayan Kara Timurtaşoğulları, ilmin ve halkın hizmetine sunulmak üzere bir çok cami, medrese, han, hamam vs. vakfetmişlerdir. Bir çoğu zamanımıza kadar ulaşamadıysa da, Timurtaş Paşa Camii ve hamamı, Umur Bey Camii ve hamamı gibi eserler varlıklarını ve hizmetlerini günümüzde de devam ettirmektedirler.

→

¹⁴⁶ Kepecioğlu, IV, 13

¹⁴⁷ Bu cami, Umur Bey Camii adıyla anılmakla beraber, Ot Pazarı Camii olarak da bilinmektedir. (bk. Ayverdi, II, 211)

¹⁴⁸ Kepecioğlu, IV, 13

¹⁴⁹ Ayverdi, II, 494

¹⁵⁰ Kepecioğlu, IV, 12

¹⁵¹ Umur Bey'in Geyve'de bir zaviyesi de vardır. (bk. Ayverdi, II, 169).

¹⁵² Kepecioğlu, IV, 12

¹⁵³ Kepecioğlu, IV, 5; Ayverdi, II, 344-345; Ahmed Tevhid, s. 872